

Interkulturalno obrazovanje učitelja

(komparativni prikaz interkulturalnoga obrazovanja magistara primarnoga obrazovanja u Osijeku i Subotici)

UDK: 37.013.42(497.5 Osijek+497.113 Subotica)

371.13(497.5 Osijek+497.113 Subotica)

Prethodno priopćenje

Primljeno: 4. 9. 2012.

**Prof. dr. sc.
Vesnica Mlinarević¹**

vmlinarevic@ufos.hr

Učiteljski fakultet u Osijeku

**Prof. dr. sc.
Anđelka Peko²**

apeko@ufos.hr

Učiteljski fakultet u Osijeku

**Prof. dr. sc.
Josip Ivanović³**

josip.ivanovic@magister.uns.ac.rs

Učiteljski fakultet na mađarskom
nastavnom jeziku u Subotici

¹ Vesnica Mlinarević je izvanredna profesorica na Odsjeku za društvene znanosti i prodekanica je za nastavu na Učiteljskom fakultetu u Osijeku. Sudjelovala je u radu nekoliko znanstvenih projekata Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta i bila sudionicom na 50-tak znanstvenih međunarodnih konferencija i članicom organizacijskih odbora nekoliko međunarodnih konferencija. Objavila je 40-tak znanstvenih radova i suurednica je dvije znanstvene monografije. Područja znanstvenog interesa su joj obrazovanje učitelja, rani i predškolski odgoj i obrazovanje, poremećaji u ponašanju učenika i izvannastavne aktivnosti u školskom kurikulumu.

² Anđelka Peko, redovita je profesorica iz znanstvenoga područja društvenih znanosti, polje pedagogije, grana Didaktika i dekanica je Učiteljskoga fakulteta Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku. Svojim je dugogodišnjim nastavnim, stručnim i znanstvenim radom značajno unaprijedila pristup i metode rada u didaktici, uvodeći nove istraživačke teme i obrađujući ih sustavno i s primjerenim znanstvenim metodama. Rezultat su njezina sustavna proučavanja znanstvene studije, znanstvena poglavlja i znanstveni radovi o pojedinim važnim temama. Objavila je 60-ak znanstvenih radova. Aktivno je sudjelovala u realizaciji 8 domaćih znanstveno-istraživačkih projekata, od toga je bila voditeljicom tri projekta. Kontinuirano sa studentima objavljuje knjige za djecu.

³ Josip Ivanović je izvanredni profesor i prodekan za nastavu i znanost na Učiteljskom fakultetu na mađarskom nastavnom jeziku u Subotici Sveučilišta u Novom Sadu. Gost nastavnik je na Učiteljskom fakultetu u Osijeku Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osije-

Sažetak

Svrha je ovoga rada utvrđivanje implementacije interkulturalnoga obrazovanja u sveučilišnim studijskim programima na Učiteljskim fakultetima u Osijeku i u Subotici. Analizom nastavnih planova i programa sveučilišnih učiteljskih studija na Učiteljskom fakultetu u Osijeku i Učiteljskom fakultetu na mađarskom jeziku u Subotici istraživala se interkulturalnost u obrazovanju u kolegijima na razini sadržaja i na razini postavljenih ciljeva. Provedena analiza nastavnih programa upućuje na zaključak kako su programi različiti u pogledu usmjerenosti, poticanja i razvoja interkulturalnih kompetencija, ali se kontinuirano u svim godinama studiranja potiču i razvijaju interkulturalne kompetencije budućih učitelja.

Ključne riječi: interkulturalno obrazovanje, učitelj, kompetencije, programi sveučilišnih učiteljskih studija. Osijek, Subotica

1. Uvod

Interkulturalno se obrazovanje određuje kao teorijski i praktični pristup usmjeren promicanju i razvoju interakcije među učenicima raznolikoga podrijetla, te znanju o različitim kulturnim, vjerskim i jezičnim tradicijama prisutnim u školama i društvima. Uključuje i vjerovanje kako smisleno susretanje i dijalog potiču međusobno razumijevanje, obogaćuju intelektualni i društveni život i bori se protiv predrasuda, ksenofobije i rasizma u svakodnevnom životu kao i u učionicama (Sleeter i Grant, 1994.). Svaka kultura ima i svoja ograničenja te je kulturna raznolikost moralno dobro koje vodi interkulturalnome dijalogu. Ipak valja napomenuti kako jezik, vjerovanja i običaji jedne kulture te položaj njezinoga identiteta nikada nisu pomireni niti lišeni dvosmislenosti (Peko i Mlinarević, 2009.). Zapravo, kulturni identitet predstavlja izvor iz kojega se gradi pojedinačni život pružajući dostojanstvo, ugrađujući zahtjeve zajednice u kojoj živimo i zadovoljavamo osobne interese i potrebe. Zajednički osjećaj pripadnosti zemlji ili društvu može potaknuti pozitivan stav prema razlikama i jedinstvu, stvarajući tako model socijalnoga jedinstva, čiji su sastavni dijelovi jednakost i različitost. Kako pomiriti prava slobode pojedinca s pravima kulturnoga izričaja zajednice, jedno je od važnih pitanja. Karakter će društva u kojem se situira odgoj i obrazovanje dati prednost određenom obrazovnom

ku i Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Novom Sadu. Sudjelovao je u radu 50-tak međunarodnih znanstvenih konferencija, ima preko 120 objavljenih stručnih i znanstvenih radova. Rukovodi i sudjelovao je u više domaćih i međunarodnih znanstvenih projekata.

konceptu. U liberalnome društvu kolektivna prava su podređena pravima pojedinca. No i liberalizam se može prilagoditi multikulturalizmu prihvaćajući činjenicu kako se život može živjeti na nekoliko načina. Vrijeme susreta različitih kultura u kojem živimo obilježeno je često nedostatkom razumijevanja zbog raznolikosti kulturnih, nacionalnih, vjerskih, ekonomskih i političkih vrijednosti.

Multikulturalnu zajednicu potrebno je shvaćati kao bogatstvo i priliku za širenjem vlastitih vidika u kojoj će jačati suživot, tolerancija i ravnopravnost svih odgojno-obrazovnih sudionika, a učitelja kao važnog pokretača i promicatelja interkulturalnih vrijednosti (Mlinarević, Brust-Nemet, 2012.). Suvremenome se odgoju i obrazovanju postavlja zahtjev za pluralizmom, a obrazovanje određuje kao proces kojim se stvaraju uvjeti, norme i principi kao i potrebite kompetencije koji će dijalog među različitim kulturama učiniti mogućim. Osnovna je zadaća interkulturalizma u obrazovanju, prema Spajić-Vrkaš (1993.), učiniti mlade svjesnima svoje nacionalne samobitnosti, ali i tolerantnima prema različitim, a to možemo učiniti razvijanjem osjećaja pripadnosti svojoj zajednici i čovječanstvu u cjelini. Od interkulturalizma se u obrazovanju očekuje doprinos daljem razvitku demokracije, zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, boljem međusobnom razumijevanju i suradnji, slobodi i sigurnosti. Stoga se danas u europskome kontekstu sve više nastoji buduće učitelje osposobljavati za promicanje ideja o međusobnom razumijevanju i uvažavanju različitih kulturnih zajednica, što njihovom obrazovanju daje interkulturalno obilježje. Da bi se mogli uskladiti odnosi s okolinom i prihvatiti različitosti, moramo znati i moći uskladiti odnose sa sobom i svojom neposrednom okolinom. Stoga se i kao iznimna zadaća škole pretpostavlja razvoj samopoštovanja, prihvaćanje prvo sebe i svojih posebnosti kao i posebnosti konteksta u kojem živimo i djelujemo. Valja naglasiti da odgoj i obrazovanje o kulturnim razlikama ili kulturnom razumijevanju afirmira pravo na razlike, ne diskriminaciju zbog njih (Sekulić-Majurec, 1996.). Pojedinaac se uči prihvaćati drugog kao različitoga, ali i sličnoga, pri čemu se razlike uzimaju kao prednost, kao bogatstvo, a ne kao nedostatak (Previšić, 1996., 87).

Multietičnost je na područjima Istočne Slavonije i Autonomne Pokrajine Vojvodine izuzetno prisutna. U multikulturalnoj se sredini, kakva je desetljećima Republika Hrvatska, posebice Istočna Hrvatska (Osječko-baranjska županija je prema popisu stanovništva Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske, 2011. godine imala 319.245 stanovnika) njegovala različitost i uvažavanje drukčijeg. Statistički pokazatelji, danas, ukazuju na život domicilnih Hrvata (4,290.000 stanovnika) i niza pripadnika manjinskih zajednica (Srba 4,54%, Bošnjaka 0,4%, Mađara, 0,4 %, a Albanaca, Slovenaca, Čeha, Roma, Crnogoraca, Slovaka, Makedonaca) u manjem udjelu ukupnoga broja stanovnika Republike Hrvatske. Dodatno, 19.677 stanovnika očitivalo se kao Muslimani. Slični su pokazatelji i u gradu Osijeku koji je 2011.

godine imao 83.496 stanovnika <http://www.dzs.hr/Hrv/system/starth.htm>. U Vojvodini, multikulturalnoj pokrajini Republike Srbije, koja ima 1,995.679 stanovnika pripadnici manjina čine oko 50% stanovnika, dok u pojedinim gradovima i naseljima pripadnici manjina čine većinu stanovnika. Tako na primjer, Subotica u čijem općinskom teritoriju ima 145.959 stanovnika, a sam grad 100.886 stanovnika, zapravo ima manjinsku većinu, što znači da manjine čine dvije trećine, a većinski narod čini jednu trećinu stanovništva. (<http://www.wbrzs.stat.gov.Rs/webSite/Public/PageView.aspx?pKey=162>; Göncz i Ivanović, 2011.). Svjesni smo kako se u svakom razrednom odjelu, Osijeku i Subotici obrazuju djeca koja dolaze iz obitelji s različitim filozofskim, vjerskim, ideološkim i političkim orijentacijama. Uloga škole jest osvijestiti razlike i uvažavati te razlike, te učiti djecu toleranciji i životu u multikulturalnom društvu, istodobno poznavajući svoje podrijetlo, tradiciju i kulturu.

Ono je posebice važno u istočnom dijelu Republike Hrvatske i u Vojvodini gdje će svoj profesionalni staž odrađivati budući učitelji koji se danas školuju na Učiteljskim fakultetima u Osijeku i Subotici. S osposobljavanjem za suživot u multikulturalnom okruženju valja započeti već u dječjem vrtiću kada kod djece počinje proces socijalizacije, zatim u školi i na fakultetu te nastaviti tijekom cjeloživotnog obrazovanja. Ono je pretpostavka svih čimbenika, odnosno svih zainteresiranih u izgrađivanju suradničkih odnosa: djece, roditelja, dječjeg vrtića, škola, sveučilišta, političkih vlasti na nižim i višim razinama, različitih udruga građana, jednom riječju cjelokupnoga odgojno-obrazovnog sustava i svih institucija društva u cjelini

Sveučilišta osobito napadaju zbog ozbiljna raskoraka između znanja što se prenose u visokom školstvu i znanja potrebna za život u multikulturalnom društvu (Perotti, 1995.,116).

Da bi se, dakle, interkulturalno obrazovanje provodilo, potrebno je za takav rad osposobiti one koji izravno rade u odgoju i obrazovanju mladih, posebice učitelje. Veliku odgovornost za uspješnost osposobljavanja za humane interkulturalne odnose i uspješan život u multikulturalnom društvu ima sustav obrazovanja u cjelini, posebice sveučilišta, a unutar njih osobito učiteljski fakulteti koji obrazuju buduće odgojitelje i učitelje (Peko i sur., 2009.).

Učiteljski su fakulteti po svojoj misiji usmjereni razvoju interkulturalnoga odgoja i obrazovanja. „Sveučilišna i akademska zajednica suočena je s izazovima vezanim ne samo s prijenosom znanja. Interkulturalizam nije ograničen na prijenos znanja i razvoj sposobnosti, nego i na analizu znanja... Od sveučilišta se traži da promiču tu analizu znanja, što pretpostavlja kritičku analizu kulturalnih i nastavnih materijala i sredstava primijenjivanih u školama i društvu. Ta je analiza zadaćom sveučilišnih timova i akademske zajednice“ (Perotti, 1995.,116.). Zapravo, evidentna je potreba razvoja međukulturalnih kompetencija kao dominantnih unutar općih interkulturalnih

kompetencija. Međukulturne kompetencije podrazumijevaju uspješno i odgovarajuće ponašanje u kulturi domaćina ili sposobnost uspješnoga i odgovarajućega ponašanja s pripadnicima drugoga jezika i kulture pod njihovim uvjetima (Fantini, 1995.; prema Novak-Milić i Gulešić-Machata, 2006.). Uz uspješnu komunikaciju, temeljne sastavnice interkulturalne kompetencije postaju osjetljivost i samosvijest, odnosno razumijevanje ponašanja drugih, jezika drugih, kao i način njihovoga razmišljanja i viđenja svijeta. Dakle, interkulturalne kompetencije, kao i kompetencije uopće, obuhvaćaju prenosivi multifunkcionalni sklop znanja, sposobnosti, vještina i stavova primjerenih i primijenjivih u određenom multikulturnom kontekstu.

Respektirajući navedeno, analizirani su planovi i programi sveučilišnih učiteljskih studija u Osijeku i Subotici. Zanimalo nas je u kojoj mjeri i kako je implementirano interkulturalno obrazovanje u sveučilišne studijske programe za učitelje u Osijeku i Subotici koji su programski različiti s obzirom na usmjerenost prema većinskoj ili manjinskoj kulturi društvene zajednice u kojoj će budući učitelji raditi. Iz postavljenoga problema istraživanja, postavljene su sljedeće zadaće:

1. utvrditi jesu li i koliko su prisutni sadržaji u programima kolegija koji su izravno vezani uz interkulturalno obrazovanje;
2. odrediti jesu li u kojoj mjeri eksplicitno navedeni ciljevi u programima kolegija koji su usmjereni na interkulturalne kompetencije;
3. napraviti komparativnu analizu programa učiteljskih studija u Osijeku i Subotici s usmjerenošću na interkulturalne kompetencije

2. Empirijski dio istraživanja

2.1. Izbor istraživačkog pristupa

Osnovno istraživačko pitanje jest koliko je interkulturalnost prisutna u obrazovanju budućih učitelja u Osijeku i Subotici. Pristupilo se analizi studijskih planova i programa učiteljskih studija s obzirom na sadržajnu dimenziju i postavljene ciljeve programa kolegija. Osječki je program usmjeren na obrazovanje budućih učitelja koji će raditi s hrvatskim domicilnim stanovništvom, a subotički je usmjeren obrazovanju budućih učitelja koji će raditi s mađarskom nacionalnom manjinom u Republici Srbiji.

Sadržajna dimenzija se odnosi na kolegije u planovima i programima, obvezne i izborne, koji implementiraju interkulturalne sadržaje. Analizirani su i postavljeni ciljevi, odnosno željena postignuća, koja možemo odrediti kao zahtjeve prema kojima se upravljaju pojedini kolegiji kao i studijski program u cjelini u ostvarivanju interkulturalnih kompetencija.

2.2. Kontekst istraživanja i rasprava

Analizom planova i programa rađenih po bolonjskom sustavu, petogodišnjeg integriranog preddiplomskog i diplomskog sveučilišnog učiteljskog studija na Učiteljskom fakultetu u Osijeku i petogodišnjeg sveučilišnog programa (4+1) u Subotici istražili smo interkulturalnost u obrazovanju na razini sadržaja (1) i na razini postavljenih ciljeva u navedenim kolegijima (2). Izdvojeni su kolegiji i njihova satnica po semestrima u petogodišnjim studijskim programima koji pripremaju buduće učitelje za interkulturalizam razvijajući znanja, sposobnosti i vještine, komunikacijske i socijalne kompetencije. Dakle, željeli smo utvrditi jesu li i koliko su prisutni sadržaji u kolegijima sveučilišnih programa budućih učitelja koji su direktno vezeni uz interkulturalne kompetencije i na kojim razinama (postignuća) se očekuju interkulturalne kompetencije.

2.2.1. Analiza osječkog sveučilišnog učiteljskog programa pokazuje kako je ukupno 104 kolegija na petogodišnjem Integriranom preddiplomskom i diplomskom učiteljskom studiju u Osijeku. Od 57 obveznih se kolegija izdvaja 10 kolegija koji na razini sadržaja (1) implementiraju interkulturalno obrazovanje. Od 18 izbornih kolegija iz modula – A *razvojni* smjer, analizom je izdvojeno 3 kolegija, dok je najveći broj izdvojenih kolegija (9) unutar ponuđenih 19 slobodnih izbornih kolegija koji unutar sadržaja podupiru interkulturalno obrazovanje. Zapravo, ukupno 23 kolegija unutar sadržaja implementira interkulturalni odgoj i obrazovanje. U programima kolegija na Učiteljskom fakultetu na mađarskom nastavnom jeziku u Subotici, također se uočavaju sadržaji potrebni za stjecanje interkulturalnih kompetencija budućih učitelja (Tablica 1 i 2). Na Učiteljskom fakultetu u Subotici od ukupno 145 kolegija, i to 54 obvezna i 91 izbornih kolegija, (<http://www.magister.uns.ac.rs/SRB/dokument/studijskiprogrami.pdf>) studenti imaju mogućnost birati 27 kolegija tijekom 5 godina studija. Od 54 se obvezna kolegija izdvaja 16 kolegija, a od 92 se izborna, izdvaja 15 kolegija koji na razini sadržaja implementiraju interkulturalni odgoj i obrazovanje.

U programima navedenih kolegija u Osijeku i Subotici (Tablica 1 i 2), uočavaju se sadržaji potrebni za stjecanje interkulturalnih kompetencija budućih učitelja i to izravno ili neizravno. Sljedeća tablica ukazuje na izravnu usmjerenost kolegija na interkulturalne sadržaje.

Analizirajući osječki nastavni program razvidno je kako od 10 obveznih kolegija na smjeru školski učitelj njih 6 (Tablica 1) unutar sadržaja u svom programu, nude pojedine teme koje su izravno povezane s interkulturalizmom u obrazovanju (poštivanje prava djeteta, suradnja i poštivanje različitosti, obrazovanje za toleranciju i mir, stereotipni stavovi prema djeci s posebnim potrebama i onima koji su različiti, socijalizacija i akulturacija, pojam interkulturalizma, nediskriminativnost i poštiva-

Tablica 1. Kolegiji koji su izravno usmjereni na interkulturalne sadržaje u programima učiteljskih studija na Učiteljskom fakultetu u Osijeku i na Učiteljskom fakultetu na mađarskom jeziku u Subotici

Učiteljski fakultet u Osijeku	Učiteljski fakultet na mađarskom jeziku u Subotici
Obvezni kolegiji (6)	Obvezni kolegiji (4)
Pedagogija, Pedagogija djece s posebnim potrebama, Stručno-pedagoška praksa I., II., III., IV.,	Uvod u pedagogiju, Teorija odgoja, Srpski jezik kao nematerinski, Suvremena didaktička stremljenja
Izborni i slobodni izborni kolegiji (11)	Izborni kolegiji (10)
Alternativne škole, Psihologija dječje igre, Dječji projekti, Hrvatska nacionalna baština, Nenasilna komunikacija, Roditeljstvo, Etika učiteljskog poziva, Zavičajni idiom, Kulturna povijest Hrvatske, Interkulturalizam u odgoju i obrazovanju, Tradicija spontane kulture djece i mladih	Dvojezičnost, Sociologija obrazovanja, Filozofija obrazovanja, Građanski odgoj, Povijest religija, Europski aspekti mađarske kulture, Književnost i medijalnost, Metodika specijalnog rada, Specijalna pedagogija, Sociologija vojvođanskih naselja

nje integriteta). Ukupno su 2 izborna kolegija u Modulu *A-razvojni* koji podupiru u svojim programima obrazovanje za interkulturalizam i nude sadržaje izravno povezane s interkulturalizmom u obrazovanju (posredovanje kulture i dječje subkulture, igra u različitim kulturama, igrovna baština djece u Slavoniji, čovjekova religioznost i različitost kultura te religije i njihova vjerovanja, suradničko učenje i diskusija, kritičko mišljenje učenika).

Studenti osječkog Integriranog preddiplomskog i diplomskog učiteljskog studija imaju mogućnost odabira slobodnog izbornog kolegija, po jedan u svakom semestru 4 godine studija, dok u 5. godini imaju mogućnost biranja 2 slobodna izborna kolegija u oba semestra. Akademske se 2011./2012. godine u Osijeku uvode i provode novi slobodni izborni kolegiji: Zavičajni idiom, Hrvatska nacionalna baština, Kulturna povijest Hrvatske i Interkulturalizam u odgoju i obrazovanju koji na razini sadržaja i postavljenih ciljeva implementiraju interkulturalni odgoj i obrazovanje (Tablice 1). U programima navedenih slobodnih izbornih kolegija, javljaju se i sljedeći sadržaji interkulturalizma: sukob kao prilika za poboljšanje odnosa, odnos prema nasilju i različitosti, nenasilje i snošljivost, predrasude, bogatstvo različitosti, vrijednosni sustav roditelja, društveni kontekst roditeljstva u različitim kulturama, socio-kulturno značenje obrazovanja, kultivacija i personalizacija, stil života i obrazovanje, odgoj i obrazovanje pred ekološkim izazovima, simboli i grbovi europskih zemalja, simbolika i ikonografija, liturgija kršćanstva, islam i budizam, metoda simulacije,

etnografija, kultura za djecu i dječja kultura i međukulturalna istraživanja, današnje stanje baštine i vizija budućnosti, kontekstualizacija u europske kulturne krajolike, interkulturalnost odgoja i obrazovanja za rad u multikulturalnim sredinama, najvažnije međunarodne i domaće pravne pretpostavke, interkulturalizam, multikulturalizam, etnocentrizam, etnorelativizam, predrasude, stereotipi, diskriminacija, pozitivna diskriminacija, rasizam, asimilacija, integracija, segregacija, apartheid, kulturni relativizam, učiti i raditi zajedno. Ohrabrujuće je da najviše ima slobodnih izbornih kolegija (9) koji u svojim programima na razini sadržaja i izravno jačaju kod budućih učitelja interkulturalne kompetencije, a studenti ih mogu slobodno birati.

Analizirajući subotički sveučilišni učiteljski program uočavaju se (Tablica 1) kolegiji koji izravno ostvaruju interkulturalne sadržaje. Od 17 obveznih kolegija (Tablica 1 i 2) na učiteljskom studiju u Subotici, 5 kolegija navedenih u Tablici 1 unutar sadržaja u svom programu nude pojedine teme koje su izravno povezane s interkulturalizmom u obrazovanju (poštivanje prava djeteta, poštivanje različitosti, tolerancija i mir, filantropija, ksenofobija, odnos prema hendikepiranim osobama, odnos prema manjinama, socijalizacija, multikulturalizam, transkulturalizacija i interkulturalizam).

Kada je riječ o izbornim kolegijima (Tablica 1) svih 10 kolegija unutar sadržaja u svom programu nude pojedine teme koje su izravno povezane s interkulturalizmom u obrazovanju (građanske vrijednosti, nenasilno rješavanje konflikata, religijska različitost, religijska tolerantnost, poštivanje djece s poteškoćama u razvoju i socijalizaciji, integracija djece s posebnim potrebama, odnosi u višejezičnoj sredini, problem bilingvizma, sociološki i filozofski aspekti multikonfesionalnosti, multietničnosti, multikulturalnosti, postmoderne europske vrijednosti: suživota, zajedništva, tolerancije, solidarnosti, itd.).

U 6 kolegija, 4 obvezna i dva izborna u Osijeku, (Tablica 2) interkulturalne su kompetencije vidljive neizravno u navedenim kolegijima usmjerenima osnaživanju budućih učitelja za profesionalni rad u multikulturalnim zajednicama (dvosmjerna nastavna komunikacija, timski rad, projektna nastava, različitost stilova učenja, odgoj kao manipulacija, individualizirana nastava, suvremene nastavne strategije, simulacija igre u nastavi, zajedničke aktivnosti učenika, roditelja i učitelja i interaktivnost nastave).

Studenti sveučilišnog učiteljskog studija u Subotici nalaze se u poziciji manjine, budući da se radi o učiteljskom fakultetu na mađarskom nastavnom jeziku. Puni efekti odgoja i obrazovanja budućih učitelja za interkulturalizam ostvarili bi se u intenzivnoj suradnji sa svojim kolegama pripadnicima većinskog naroda. U 12 je obveznih kolegija (Tablica 2) evidentno poticanje interkulturalne kompetencije vidljivo neizravno u navedenim željenim postignućima (ishodima) koji žele opskrbiti bu-

Tablica 2. Kolegiji koji su neizravno usmjereni na interkulturalne sadržaje u programima učiteljskih studija na Učiteljskom fakultetu u Osijeku i na Učiteljskom fakultetu na mađarskom jeziku u Subotici

Učiteljski fakultet u Osijeku	Učiteljski fakultet na mađarskom jeziku u Subotici
Obvezni kolegiji (4)	Obvezni kolegiji (12)
Medijska kultura, Hrvatska povijest, Didaktika, Teorija kurikula	Uvod u didaktiku, Didaktički sustavi, Obiteljska pedagogija, Školska pedagogija, Metodička praksa, Metodika nastave prirode i društva, Pedagoška praksa, Obiteljska pedagogija, Školska pedagogija, Metodička praksa, Metodika nastave prirode i društva, Pedagoška praksa
Izborni kolegiji (2)	Izborni kolegiji (5)
Integrirana nastava, Suvremene nastavne strategije	Metodika jezičnih igara, Dramska pedagogija, Scenska umjetnost, Komparativna književnost, Organizacija slobodnog vremena

duće učitelje kompetencijama za profesionalni rad u multikulturalnim zajednicama (dvojezična nastavna komunikacija, timski rad, projektna nastava, individualizirana nastava, suvremene nastavne strategije, itd.). U 5 slobodnih izbornih kolegija (Tablica 2) vidljiv je neizravan razvoj interkulturalnih kompetencija koje će podupirati nastojanja budućih učitelja da daju svoj prinos u odgoju i obrazovanju djece za interkulturalizam.

Zapravo, u programima kolegija vidljivih u tablici 2., javljaju se i sadržaji koji potiču osnaživanje vlastitog identiteta, kao što su pojmovi iz mađarske kulturne povijesti, a značajni su za interkulturalizam. Mađarska se kultura smješta u europski kontekst, čime se jasno iskazuje stav, a takve kompetencije stječu i budući učitelji kako nitko ne može biti dostatan sebi, već da je put napretka svih naroda i narodnosti u međusobnoj povezanosti, suradnji, sustvaralaštvu, razmjeni kulturnih i materijalnih dobara, a posebice u međusobnom upoznavanju i uvažavanju, kao u bogatstvu kulturnih različitosti.

2. 2. 2. Navedeni ciljevi u programima kolegija koji su usmjereni na interkulturalne kompetencije, izdvojeni su u tablicama 3 i 4.

Ciljevi vidljivi u Tablici 3 (Osijek) odnose se na stjecanje interkulturalnih kompetencija budućih učitelja (kritičko praćenje i korištenje komunikacije, razvoj kritičkoga mišljenja, praktično rješavanje problema odgoja i obrazovanja djece s teškoćama u razvoju, usvajanje uzročno – posljedičnih veza iz hrvatske povijesti, sučeljavanje alternativnih mišljenja, upoznavanje zanja i igra u različitim kulturama, upoznanje

Tablica 3. Kolegiji u Nastavnom planu Integriranog preddiplomskog i diplomskog učiteljskog studija s izbornim modulom A – razvojni smjer na Učiteljskom fakultetu u Osijeku koji su ciljevima usmjereni interkulturalnom odgoju i obrazovanju magistara primarnog obrazovanja

Učiteljski fakultet u Osijeku, ciljevi kolegija
Obvezni kolegiji (10)
<p>1. Medijska kultura, II. semestar 1+1+0 Upoznavanje s osnovnim oblicima masovnih medija i sa sredstvima širenja kulture i masovnog komuniciranja i za njihovo kritičko praćenje i korištenje</p> <p>2. Pedagogija, I. semestar, 2+1+0; II. sem. 1+1+0 Osposobljavanje studenata za kritičko propitivanje problema suvremene pedagoške teorije i prakse, upoznati smisao, vrijednosti odgojnog rada, strukturu i proširenu djelatnost škole.</p> <p>3. Pedagogija djece s posebnim potrebama, IX. semestar 2+2+0 Upoznati studente sa pojedinim primjerima praktičnog rješavanja problema odgoja i obrazovanja djece s teškoćama u razvoju u redovnoj osnovnoj školi.</p> <p>4-7. Stručno ped. praksa I., II. III. IV. III. sem. 0+0+1; IV. sem. 0+0+1; V. sem. 0+0+2; VI. Sem. 0+0+2; VII. sem. 0+0+3; VII. Sem. 0+0+3; IX. sem. 0+0+4 Ovladavanje sustavom teorijskih i praktičnih znanja koja su potrebna za samostalno organiziranje i izvedbu odgojno-obrazovnog procesa.</p> <p>8. Hrvatska povijest, I. semestra 1+1+0 Usvajanje osnovnih povijesnih činjenica i uzročno-posljedičnih veza iz hrvatske povijesti od prapovijesti, starog, srednjeg do novog vijeka.</p> <p>9. Didaktika, III. sem 2+1+0, IV. sem. 1+1+0 Razvijati sposobnosti za oblikovanje osobnog nastavničkog stila utemeljenog na uporabi nastavnih metoda koje potiču razvoj kritičkoga mišljenja.</p> <p>10. Teorija kurikula, IV. sem. 1+1+0 Osposobljavanje za samostalna istraživanja, kritička promišljanja kurikuluma te za implementiranje kurikuluma u odgojno-obrazovnoj ustanovi.</p>
Izborni kolegiji (3) iz modula A- razvojni smjer
<p>1. Alternativne škole, V. semestar 1+1+0 Stecanje znanja o pedagoškim, didaktičkim i metodičkim rješenjima u alternativnim, privatnim i slobodnim školama (osobito u odnosu prema državnima), i mogućnosti primjene nekih od alternativni pokušaja u današnjim javnim školama.</p> <p>2. Suvremene nastavne strategije, VI. semestar 1+1+0 Osposobiti studente da znaju rješavati probleme kritički i ispitivati situaciju, sučeljavati alternativna mišljenja i donositi promišljene i utemeljene odluke te da i sami njeguju i potiču sposobnost kritičkoga mišljenja učenika.</p> <p>3. Psihologija dječje igre, V. semestar 1+1+0 Usvajanje znanja o igri, njenoj vrijednosti i ulozi u razvoju djeteta te u različitim kulturama.</p>

Slobodni izborni kolegiji (9); student bira 1 kolegij u prve 4. g. studija, a 2. kolegija u 5. godini, satnica : predavanje 1 +seminari 1+vježbe 0	
1. Hrvatska nacionalna baština	Ukazati studentima na elemente hrvatske nacionalne baštine i graditi kod studenata svijest o vrijednostima nacionalnog identiteta.
2. Dječji projekti	Stjecanje znanja i sposobnosti za rad na projektima i upoznavanje s metodama i oblicima suradničkog učenja, u skladu s potrebama škole i okolinom.
3. Roditeljstvo	Usvojiti znanja o složenim zadaćama roditeljstva u suvremenom društvenom kontekstu te osposobiti studente za promišljanje drugačijih obrazaca roditeljstva u različitim kulturama.
4. Nenasilna komunikacija	Ovladati vještinama nenasilne komunikacije. Osvijestiti nasilno/nenasilno djelovanje prema sebi i prema drugima.
5. Etika učiteljskog poziva	Razvoj spoznaja o profesionalnoj etici učitelja, njegovanje problemske svijesti o etičnosti odgojnog čina i učiteljske uloge.
6. Zavičajni idiom	Osposobiti studente za poznavanje zavičajnoga idioma svoga kraja. Standardizacija materinskoga jezika i kako se odnositi prema djeci koja govore zavičajnim idiomom.
7. Kulturna povijest Hrvatske	Poučiti studente o temeljnim kulturološkim fenomenima iz Hrvatske povijesti; povezati fenomene iz Hrvatske povijesti s kulturološkim fenomenima iz Srednje i Jugoistočne Europe kao način razumijevanja formativnih nacionalnih procesa.
8. Interkulturalizam u odgoju i obrazovanju	Ovladavanje temeljnim pojmovima u području interkulturalizma, oposobljavanje za pravilnu uporabu u svakodnevnom životu te kritičku i argumentiranu analizu u pisanom ili govornom kontekstu.
9. Tradicija spontane kulture djece i mladih	Upoznavanje spontane kulture djece i mladih i njihove uloge u odrastanju. Istraživanje tvorevina spontane dječje kulture u Slavoniji.
predavanja + seminari + vježbe, primjer 1+1+0	

hrvatske nacionalne baštine i građenje kod studenata svijest o vrijednostima nacionalnog identiteta, upoznavanje drugačijih obrazaca roditeljstva u različitim kulturama, osvijestiti nasilno/nenasilno djelovanje prema sebi i prema drugima, njegovanje problemske svijesti o etičnosti odgojnog čina, uočavati povezanost temeljnih kulturoloških fenomena iz Hrvatske povijesti s europskim, ovladavanje temeljnim pojmovima u području interkulturalizma, upoznavanje spontane kulture djece i mladih i njihove uloge u odrastanju).

Osječki i subotički sveučilišni programi podržavaju kompetencijski pristup. Kako kompetencije predstavljaju dinamičku kombinaciju kognitivnih i metakognitivnih vještina, međuljudskih i praktičnih vještina te etičkih vrijednosti, teško je u potpunosti odrediti ostvarenost kompetencijskih razina. Analiza u osječkom sveučilišnom učiteljskom programu pokazuje da su ciljevi upućeni na kongnitivne sastavnice kompetencija (usvajanje, stjecanje znanja, poučavanje temeljnih pojmove...), kao i na osposobljavanje i ovladavanje vještinama (osposobljavanje za kritičko propitivanje, primjena praktičnog rješavanja problema, ovladavanje vještinama nenasilne komunikacije, oblikovanje i primjena nastavnih strategija...) i vrijednosti (svijest o vrijednosti nacionalnog identiteta, vrijednost igre u odgoju djeteta, vrijednost odgoja u razvoju djeteta, njegovanje problemske svijesti učitelja o etičnosti odgojnog čina).

Ciljevi kolegija koji su usmjereni intelektualnom obrazovanju na Učiteljskom fakultetu u Subotici, navedeni su u tablici 4.

Tablica 4. Kolegiji u Nastavnom planu učiteljskog studija na Učiteljskom fakultetu na mađarskom jeziku u Subotici koji su ciljevima usmjereni interkulturalnom odgoju i obrazovanju budućih magistara primarnog obrazovanja

Učiteljski fakultet na mađarskom jeziku u Subotici, ciljevi kolegija
Obvezni kolegiji (11)
1.-2. Srpski jezik I. i II. kao nematerinski 1.semestar 1+0+2; II. semestar 1+0+2 Svladavanje osnovnih komunikacijskih uzoraka i osposobljavanje studenata za samostalno izražavanje, raspravljanje o različitim temama, razlikovanje razgovornog i standardnog jezika.
3. Uvod u pedagogiju, 1. semestar 2+0+1 Izučavanje teorije i prakse odgoja raznih naroda, od najstarijih vremena do danas, izgrađivanje kritičkog mišljenja u odnosu na povijesne i suvremene vrijednosti pedagogije i odgoja.
4. Teorija odgoja, 2. semestar, 2+0+1 Stjecanje odgovarajućih znanja i ovladavanje kompetencijama neophodnim za razumijevanje odgojne djelatnosti.
5. Uvod u didaktiku, 3. semestar+r, 2+0+2 Stjecanje znanja o relevantnim sadržajima iz didaktičke teorije te razumijevanje i kritičko razmatranje problema nastavne prakse.
6. Didaktički sustavi, 4. semestar, 2+0+2 Osposobljavanje studenata za razumijevanje i kritičko gledanje na znanstvene spoznaje o složenoj i slojevitoj strukturi nastavnog procesa.
7. Obiteljska pedagogija, 5. semestar, 2+0+1 Osposobljavanje studenata za samostalno razumijevanje cjeline odgojno-obrazovnog procesa u obitelji, kao i odnosa u suvremenoj obitelji.

8. Školska pedagogija, 6. semestar, 2+0+1

Upoznavanje studenata s inovativnim školskim modelima, kao i s načinima kreativnog i kompetentnog procjenjivanja i unapređivanja odgojno-obrazovnog rada u školi.

9. Metodička praksa, 6. semestar, 0+0+4

Poticanje studenata na razmišljanje o obavljenoj metodičkoj praksi i o predstojećem učiteljskom pozivu, da omogući razvoj njihovog samopouzdanja, da razvija smisao i potrebu budućih učitelja da ovladaju metodama, oblicima i tehnikama rada u konkretnim situacijama.

Osposobljavanje studenata za samostalnu primjenu nastavnih sadržaja i metoda i oblika rada u nastavi prirode i društva.

10. Pedagoška praksa, 8. semestar, 0+0+4; 10. semestar, 0+0+4

Pripremanje i praktično osposobljavanje studenata za samostalno izvođenje nastave i izvan-nastavnih aktivnosti u realnim uvjetima nastavnog rada.

11. Suvremena didaktička stremljenja, 9. semestar. 2+0+1

Razvijanje kritičkog mišljenja studenata i sposobnosti za rješavanje profesionalnih problema i relevantnih didaktičkih inovacija u školi.

Izborni kolegiji (4) Svi studenti obvezno biraju jedan kolegij između prva dva i jedan između druga dva kolegija

1. Građanski odgoj, 3. semestar, 1+0+1

Upoznavanje studenata s osnovnim vrijednostima građanskog društva, s etičkim osnovama moralnih kodeksa i drugih društvenih pravila. Upoznavanje vještina i tehnika za nenasilno rješavanje konfliktnih situacija.

2. Povijest religija, 3. semestar, 1+0+1

Upoznavanje studenata s osnovama najznačajnijih religijskih pravaca u svijetu, kako bi mogli samostalno prepoznavati pojedine pojave religijskog karaktera, a rezultate tih spoznaja primijeniti u svom radu – u nastavi.

3. Specijalna pedagogija, 7. semestar, 1+0+1

Osposobljavanje studenata za teorijsko upoznavanje uzroka i zakonitosti nastanka razvojnih poremećaja kod djece, kao i za njihovu identifikaciju.

4. Metodika specijalnog rada, 7. semestar, 1+0+1

Osposobljavanje studenata za istraživanje i odabir metoda prevencije, rehabilitacije i socijalizacije kod djece s poteškoćama u razvoju i socijalizaciji.

Slobodni izborni kolegiji, 1+0+1 (9) Ciljevi kolegija

1. Dvojezičnost	Upoznavanje studenata sa znanstveno i stručnom terminologijom i metodama dvojezičnosti, i najnovijim rezultatima istraživanja dvojezičnosti.
2. Sociologija obrazovanja	Upoznavanje studenata sa suvremenim sociološkim istraživanjima i s problematikom institucije školstva i procesa obrazovanja.

3. Filozofija obrazovanja	Razvijanje kod studenata kritičkog mišljenja te osposobljavanje da sadržaje s kojima se susreću u okviru užestručnih pedagoških predmeta preciznije situiraju i promatraju u okviru obuhvatnijih duhovnih kretanja karakterističnih za pojedine epohe.
4. Europski aspekti mađarske kulture	Upoznavanje studenata s tokovima mađarske kulturne povijesti, kako bi po potrebi i samostalno mogu obrađivati pojedina pitanja iz kulturne povijesti Mađara i stavljati ih u europski kontekst.
5. Metodika jezičnih igara	Upoznavanje pojma jezičnih igara, njihovog značaja i tipova te njihove primjene u nastavi. Osposobljavanje studenata za uspješnu primjenu jezičnih igara u određenoj nastavnoj jedinici.
6. Scenska umjetnost u obrazovanju	Upoznavanje studenata s kratkim pregledom povijesti školskog igrokaza uopće i u nas kao i s načinima izrade raznih prigodnih programa, odnosno dramatizacije proznih tekstova.
7. Komparativna književnost	Upoznavanje studenata s teorijom komparatistike, s književno-teorijskim istraživanjima, s komparativnim metodama i s mogućnostima intertekstualne interpretacije, s razlogom proučavanja komparativne književnosti i komparativne kulture, sa značajem komparatistike u razumijevanju kulturnog konteksta postmodernizma.
8. Sociologija vojvodanskih naselja	Upoznavanje studenata s društvenim, ekonomskim i socijalnim karakteristikama naselja, uz empirijsko-analitičko otkrivanje karakteristika sela i gradova u regiji. Obrada tipologije naselja, društvene strukture i mobilnosti stanovništva radi otkrivanja autentičnog načina života i interkomunikacije ljudskog resursa Vojvodine.
9. Organizacija slobodnog vremena	Izgrađivanje kulture slobodnog vremena, proširivanje programa za izbor sportskih aktivnosti u slobodnom vremenu. Prihvatanje značaja zdravog načina života kroz teorijska predavanja i praktične aktivnosti.

U subotičkom sveučilišnom učiteljskom programu u izdvojenim kolegijima analiza ciljeva pokazuje usmjerenost prema: kognitivnom (stjecanje znanja, izgradnja sustava temeljnih znanja, razumijevanje strukture nastavnog procesa, upoznavanje s vrijednostima građanskog društva), sposobnostima i vještinama (kreativno i kompetentno procjenjivanje, izgrađivanje kritičkog mišljenja, osposobljavanje za istraživanje i kreativan rad, ovladavanje vještinama i tehnikama nenasilne komunikacije..) i vrijednostima (upućivanje na vrijednosti odgoja, promatranje duhovnih kretanja u povijesti, prihvatanje značaja zdravog života i kulture slobodnog vremena...).

Slobodni izborni kolegiji značajno više podupiru interkulturalno obrazovanje svojim ciljevima što je ohrabrujuće jer ih studenti slobodno biraju i unutar njih mogu steći potrebna znanja i iskustveno učiti kroz različite nastavne metode u manjim skupinama. Kroz redovnu nastavu i izvannastavne aktivnosti, omogućeno je učiteljima interkulturalno odgajati i obrazovati učenike što je neophodno za život i odgojno-obrazovni rad u multikulturalnom okruženju.

2.3. Komparativna analiza programa učiteljskih studija u Osijeku i Subotici s obzirom na usmjerenost i stjecanje interkulturalnih kompetencija budućih magistara primarnog obrazovanja/učitelja

Analizirani sveučilišni učiteljski programi ukazuju kako su u Osijeku izdvojena 23 kolegija, a u subotičkom sveučilišnom učiteljskom programu 31 kolegij koji sadržajno izravno ili posredno ostvaruju interkulturalno obrazovanje u pojedinim segmentima. Evidentna je podudarnost nekih kolegija u oba programa u pogledu sadržajne dimenzije: pedagogije, didaktike, pedagoške prakse (Tablice 1 i 2). Izborni kolegiji u oba programa više podupiru interkulturalnost s tim da je veći broj kolegija prisutniji u subotičkom programu sadržajno (31) i u ciljevima (24). Težište se u oba programa stavlja na razumijevanje vlastite kulture. U biti, to je sasvim logično, jer je važno osvijestiti kako naša mišljenja i stavovi proizlaze iz kulture u kojoj živimo i u kojoj smo odgajani, kao i da se ljudi koji su odgajani u drugoj kulturi ponašaju drukčije. Uočava se podudarnost u sadržajima vezanim i uz pitanja čovjekove religioznosti i veze s različitim kulturama, kritičkoga rješavanja problema, sučeljavanja alternativnih mišljenja, multietničnosti, multikulturalnosti, postmoderne europske vrijednosti: suživota, zajedništva, tolerancije, solidarnosti. U subotičkom su programu naglašeniji odnosi u višejezičnoj sredini, sociološki i filozofski aspekti multikonfesionalnosti, problem bilingvizma. Zapravo, i u ovom programu sadržaji su vezani samo za većinsku mađarsku manjinu i izravno se ne usmjeravaju i na druge manjinske zajednice koje su prisutne u Vojvodini. Evidentno je povećanje sadržaja od izbornih prema obveznim kolegijima vezanih za multikulturalnost. U osječkom je programu izborni kolegij koji u potpunosti ostvaruje promatrane sadržaje naslovljen Interkulturalizam u odgoju i obrazovanju.

Međutim, mogli bi se neki sadržaji iz subotičkoga programa kao: izučavanje teorije i prakse odgoja raznih naroda, upoznavanje studenata sa znanstvenom i stručnom terminologijom i metodama dvojezičnosti, vrijednosti građanskoga društva, etičke osnove moralnih kodeksa i drugih društvenih pravila, ugraditi u osječki kako bi se još više produbilo interkulturalno obrazovanje budućih učitelja.

Glede ciljeva kolegija koji direktno potiču interkulturalne kompetencije u osječkom programu ih je određeno 17, (od toga 11u izbornim kolegijima), a u subotičkom njih 24 (od toga 10 u izbornim kolegijima). Izobrazba bi trebala biti usmjerena studentu, tj. poticanju određenih znanja, raspolaganju informacijama, razvoju sposobnosti i vještina te formiranju stavova glede interkulturalnih problema i na taj način razvijati interkulturalne kompetencije. Međutim, analizirajući postavljene ciljeve izdvojenih kolegija, razvidno je u subotičkom modelu naglašena usmjerenost znanju (upoznavanje s ...) a u osječkom programu razvijanje sposobnosti (osposobiti za...). Sposobnosti se studenata mogu modificirati djelotvornim učenjem i poučavanjem. Učenje je djelotvornije unutar konteksta te je nužno stvarati situacije kao i omogućavati iskustveno učenje koje potpunije omogućuje razvoj kompetencija. Osječki je program naglašenije usmjeren razvoju onog dijela kompetencija usmjerenoga stavovima i vještinama kao: ovladavanje temeljnim pojmovima u području interkulturalizma, osposobiti studente za poznavanje zavičajnoga idioma svoga kraja, ovladavanje vještinama nenasilne komunikacije... Uz poznavanje i razumijevanje specifičnosti multikulturalnih zajednica, interkulturalne su kompetencije posebno usmjerene sposobnostima pojedinaca glede rješavanja individualnih i socijalnih zahtjeva u pogledu uspješne izvedbe aktivnosti te se manifestiraju kroz akcije pojedinca u određenim situacijama.

Provedena analiza upućuje da su programi u dijelu razvoja stavova podudarni i usmjereni “ osposobavanju studenata da znaju rješavati problem kritički i ispitivati situaciju, sučeljavati alternativna mišljenja i donositi utemeljene odluke (iz osječkog programa), razvijanje kritičkog mišljenja studenata i sposobnosti za rješavanje profesionalnih problema

(iz subotičkog programa). Na osnovi provedene analize programa, evidentno je kako se potiče razvoj potrebnih osobina budućih učitelja glede interkulturalnih kompetencija. Podupire se kritičko gledanje svijeta i otvorenost nalaženju novih kriterija kroz koje ga možemo imenovati. U biti potrebno je buduće učitelje ne samo upoznati već i osposobiti za razumijevanje problema u multikulturalnim zajednicama i preuzimanje aktivne uloge u njihovom rješavanju.

Obrazovanje za interkulturalizam jest važan aspekt odgoja i obrazovanja u promatranim sveučilišnim učiteljskim programima i Osijeku i Subotici. Visokoškolsko se obrazovanje sagledava kao bitna poveznica u svim postojećim konceptualizacijama interkulturalizma.

Provedena sdržajna analiza nije mogla potpuno odrediti razine ostvarenoga interkulturalnoga obrazovanja i tom problem porebno je usmjeriti sljedeće istraživanje.

Promatrajući u svjetlu prisutnosti interkulturalnih sadržaja u programu, stječe se pozitivna slika osviještenih – interkulturalno kompetentnih studenata – budućih učitelja glede problema interkulturalizma.

Međutim, iako su u Osijeku zastupljene brojne nacionalne manjine, u programu se ne izučava jezik i kultura niti jedne nacionalne manjine, dok se u Subotici pozornost usmjerava samo na većinsku srpsku kulturu i jezik.

Analizom programa ne može se odgovoriti na pitanje, upoznaju li studenti navedene sadržaje samo razini upoznavanja, razumijevanja ili se osposobljavaju i za rješavanje interkulturalnih problema u multikulturalnoj izvornosti. Posljednje svakako traži daljnju analizu.

Zapravo, svjesni smo kako učitelji koji dobro poznaju obilježja i vrijednosti svojega nacionalnoga i kulturnoga identiteta, te poznaju i kulture manjinskih zajednica, osposobljeni za nositelje i promicatelje kulture. Oni mogu ravnopravno stupati u kontakt s drugim kulturama i ostvariti interkulturalnu komunikaciju na svim razinama, a i stvarati senzibilitet i otvorenost za razumijevanje i prihvaćanje drugih ljudi i drukčijih kultura. Intrekulturalnu komunikaciju valja razvijati ne samo u redovnoj nastavi. Kako bi se u pozitivnom pravcu restrukturirala nastava i izvannastavne školske aktivnosti, potrebni su primjereni preduvjeti, predani i interkulturalno kompetentni učitelji koji slobodno mogu birati izvannastavne aktivnosti te zajedno s učenicima stvarati sadržajnu strukturu pojedine aktivnosti i imati autonomiju, ulaziti u različite projekte i interakcije s učenicima i sustručnjacima iz šireg okruženja škole, škola iz drugih regija i izvan državnih granica (Mlinarević i Brust-Nemet, 2012.). Bitne osobine interkulturalno kompetentnog učitelja prikazuju se u suodnosu između multikulturalnog okružja i škole otvorene prema različitosti, a sastavnice su: uspješna verbalna i neverbalna komunikacija; dobro poznavanje svoje i drugih kultura; sposobnost poštivanja, razumijevanja i prihvaćanja učenika koji pripadaju drugim kulturama; interaktivan odnos s “drugim”; kontinuirano nadograđivanje saznanja o sebi kako na individualnoj tako i na razini pripadajuće skupine; sposobnost povećane otvorenosti, fleksibilnosti, kreativnosti i kritičnosti i shvaćanje posljedica diskriminacije kulturno drukčijih te sposobnost razvoja nestereotipnog mišljenja i antipredrasudnih stavova (Hrvatić, 2009.). Provedena analiza i ukazuje kako Učiteljski fakulteti dosljedno potiču razvoj interkulturalnih kompetencija.

3. Umjesto zaključka

Analizom plana i programa integriranih preddiplomskih i diplomskih sveučilišnih učiteljskih studija istražili smo interkulturalnost u obrazovanju na razini sadržaja (1) i postavljenih ciljeva (2), te napravili (3) komparativnu analizu programa

učiteljskih studija u Osijeku i Subotici s obzirom na usmjerenost na interkulturalne kompetencije.

U programima kolegija uočavaju se sadržaji potrebni za stjecanje interkulturalnih kompetencija budućih učitelja. Rezultati analize pokazuju da od ukupnog broja svih kolegija na petogodišnjem učiteljskom studiju u Osijeku 104, njih 23 unutar sadržaja implementira interkulturalni odgoj i obrazovanje kroz pojedine sadržaje, a u ciljevima kolegija (22), dok u Subotici od ukupno 145 kolegija, 31 kolegij implementira sadržaje interkulturalizma i 24 kolegija koji podupiru interkulturalni odgoj i obrazovanje u ciljevima kolegija. Slobodni izborni kolegiji značajno podupiru interkulturalno obrazovanje svojim različitim pristupima. To je ohrabrujuće jer ih studenti slobodno biraju i unutar njih mogu steći potrebna znanja i iskustveno učiti kroz različite nastavne metode u manjim skupinama. Provedena analiza pokazuje vrlo ohrabrujuću sliku, međutim ne može se precizno odrediti koliko se unutar navedenih tema svakog pojedinog programa u navedenim kolegijima zaista i proučavaju interkulturalni problemi. Iz rezultata je razvidno da u programu učiteljskog studija ima dovoljno prostora za sadržaje interkulturalnog obrazovanja. Interkulturalne kompetencije sagledavaju se kao jedan od neizostavnih ciljeva suvremene škole što je vidljivo i u Prijedlogu strategije za izradu i razvoj nacionalnog kurikuluma (<http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2685>). Neophodno je daljnje sustavno implementiranje interkulturalnih sadržaja i različitih suvremenih nastavnih metoda u programe učiteljskih studija potrebnih za odgojno-obrazovni rad u multikulturalnim sredinama. Zapravo, postizanje određenih razina međukulturalnih kompetencija, trebao bi biti ne samo cilj općega obrazovanja, već i cilj obrazovanja na učiteljskim fakultetima. Želi li se ostvariti potpunije interkulturalno obrazovanje učitelja, poželjno je poticati studente na samostalno istraživanje druge kulture u nastavi i izvan nje. Uspješno interkulturalno obrazovanje podrazumijeva i terensku nastavu koja u analiziranim programima nije zastupljena.

Potrebno je osmisliti daljnju izobrazbu u smislu prepoznavanja, analize i djelovanja unutar različitih interkulturalnih sadržaja i problema prisutnih u našoj odgojno-obrazovnoj praksi, a kroz različite učinkovitije tehnike i metode rada. Komparativna analiza studijskih programa Osijeka i Subotice, ukazuje na mogućnost preuzimanja i ugrađivanja boljih rješenja koja nudi drugi studijski program. Nije dovoljno učiti i samo znati o drugim kulturama. Treba stvarati iskustva kroz različite situacije u školama, organizirati mješovite susrete i natjecanja različitih identiteta u svim pitanjima života i rada škole. Nužno je u učiteljske studije i dalje ugrađivati interkulturalne sadržaje ali i omogućiti njihovu iskustvenu preradu (posebno terensku nastavu) kako bi studenti mogli, sutra kada se nađu kao diplomirani učitelji u školi preuzeti aktivnu ulogu u multikulturalnim zajednicama.

Literatura

- Göncz, L. i Ivanović, J. (2011.). *Linguistic Minorities in Serbia (with Special Emphasis to Education in Minority Languages)*, Pedagogijska istraživanja, Zagreb: Hrvatsko pedagoško društvo i Školska knjiga, 1(VIII):71-102.
- Hrvatić, N. (2009.). *Interkulturalno obrazovanje: Novi razvoji*. U: A. Peko i V. Mlinarević (ur.), *Izazovi obrazovanja u multikulturalnim sredinama = Educational challenges in multicultural communities* (pp. 99-130). Osijek: Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Učiteljski fakultet u Osijeku, Nansen dijalog centar Osijek, Osijek, Gradska tiskara Osijek.
- Ivanović, J. (2009.). *A magyar tanítóképzés jövője Szerbiában [Budućnost obrazovanja mađarskih učitelja u Subotici]*, U: Uredili: Káich, K. i Czékus G. „A tanítóképzés jövője – A II. nemzetközi tudományos konferencián elhangzott munkák gyűjteménye”. Újvidék: Forum Könyvkiadó & Szabadka: Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kara, 443-452.
- Mlinarević, V., Brust-Nemet, M. (2012.). *Izvannastavne aktivnosti u školskom kurikulumu*. Osijek: Sveučilište J. J. Strossmayera i Učiteljski fakultet.
- Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (2011.). Republika Hrvatska, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske. Zagreb. Printera grupa.
- Novak-Milić, J., Gulešić-Machata (2006.). *Međukulturna kompetencija u nastavi hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika*. http://www.ffst.hr/centri/crostud/znanost/je2_1_1.pdf, preuzeto 3. 10. 2011.
- Peko, A., Mlinarević, V. (2009.). *Predgovor* U: *Izazovi obrazovanja u multikulturalnim sredinama*, Uredile: Peko i Mlinarević, Osijek: Sveučilište J.J. Strossmayera, Učiteljski fakultet u Osijeku, Nansen dijalog centar; 5-9.
- Peko, A., Mlinarević, V., Jindra, R. (2009.). *Interkulturalno obrazovanje učitelja – što i kako poučavati*. U: *Izazovi obrazovanja u multikulturalnim sredinama*, Uredile: Peko i Mlinarević, Osijek: Sveučilište J.J. Strossmayera, Učiteljski fakultet u Osijeku, Nansen dijalog centar; 131-157.
- Perotti, A. (1995.). *Pledoaje za interkulturalni odgoj i obrazovanje*, Zagreb: Educa.
- Previšić, V. (1996.). *Sociodemografske karakteristike srednjoškolaca i socijalna distanca prema nacionalnim i religijskim skupinama*, Društvena istraživanja, 5(25-26), 859-874.
- Republički zavod za statistiku (2011.). *Popis stanovništva, stanova i domaćinstava u Republici Srbiji 2011. godine – Prvi rezultati*. Beograd: Republički zavod za statistiku. <http://www.wbrzs.stat.gov.Rs/webSite/Public/PageView.aspx?pKey=162>
- Sekulić-Majurec A. (1996.). *Interkulturalizam u obrazovanju – osnova multikulturalnog društva*, *Obnovljeni život*, 51(6), 677-687.
- Sleeter and Grant, C. (1994.). *Making choices for multicultural education. Five approaches to race, class and gender*, New York; Macmillan Publishing Company.
- Spajić-Vrkaš, V. (1993.). *Kultura i škola*. U: Drandić, B. (ur): *Priručnik za ravnatelje*, Zagreb: Znamen. (147-177).
- Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske , <http://www.dzs.hr/Hrv/system/starth.htm>, preuzeto 7. 2. 2012.

Prijedlog strategije za izradu i razvoj nacionalnog kurikuluma. <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2685>, , preuzeto 12. 7. 2011.

Integrirani preddiplomski i diplomski učiteljski studijski program (pdf dokument), http://www.ufos.unios.hr/DATA/studijski_programi/bologna.php, preuzeto 12. 9. 2011.

Program za obrazovanje diplomiranih učitelja i program za obrazovanje učitelja-mastera http://www.magister.uns.ac.rs/SRB/dokument/studijski_programi.pdf, preuzeto 19. 1. 2012.

Intercultural education of teachers

/comparative review of intercultural education

of Masters of Primary Education in Osijek and Subotica)

Summary

The aim of this paper is to establish the implementation of intercultural education in university programmes of study at Teacher Training Faculties in Osijek and Subotica. By analysing the curricula of university teacher studies at Teacher Training Faculty in Osijek and Teacher Training Faculty in Hungarian language in Subotica, interculturality in education courses was investigated at the level of content and at the level of set goals. The conducted analysis of curricula suggests that the programmes differ in terms of focus, encouragement and development of intercultural competences, but intercultural competences of future teachers are continually being promoted and developed during all the years of studying.

Key words: intercultural education, teacher, competences, curricula of university teacher studies, Osijek, Subotica